

حقوق جزای عمومی

(جلد سوم)

بر اساس قانون جدید

مؤلف:

دکتر مرتضی شنگ شامبیانی
عضو هیئت علمی دانشگاه



مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	شامبیاتی: هوشنگ
عنوان و نام پدید آور	حقوق جزای عمومی (جلد سوم)/هوشنگ شامبیاتی
مشخصات نشر	تهران: مجد، ۱۳۹۲.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۱۲۳-۹
موضوع	حقوق جزا -- ایران
موضوع	حقوق جزا (فقه)
رده بندی کنگره	۱۳۹۲ ح ۸/ش ۳۸۰۰/KMH۳
رده بندی دیویی	۳۴۶/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۳۱۴۹۲۱۲

حقوق جزای عمومی (جلد سوم)

تألیف: دکتر هوشنگ شامبیاتی

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۲ تعداد: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

حق چاپ منوط و تصدیق به «مجد» است.

سرگزینی:

تهران، خیابان ۱۲ فروردین، تقاطع خیابان رحید نظری، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴-۶۶۴۹۵۰۳۳-۶۶۹۶۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۱۲۳-۹

N: 978-600-193-123-9

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منبری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

شعبه کریمخان: بلوار کریمخان، بعد از خرمند شمالی، پلاک ۴۳، واحد ۱ شرقی - تلفن: ۸۸۸۳۴۳

شعبه یزد: خیابان فرخی یزدی، مجتمع تجاری شقایق، طبقه هم کف - تلفن: ۲۲۰۱۱۱۰۰

شعبه مشهد: خیابان دانشگاه، بعد از چهارراه دکتر، بازار کتاب گلستان، پلاک ۲ تلفن: ۸۴۰۰۰۰۰۰

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw6@yahoo.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۳۰۰۰۸۷۷۶۷۷
فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می شود.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
بخش اول - مجازات	۱۵
اصل اول - مجازات و طبقه‌بندی آن	۱۷
مبحث اول - شناسایی مجازات	۱۷
گفتار اول - محدوده مجازات	۱۹
الف - مجازات، آزاری است بر مقصر	۱۹
ب - مجازات، ماضی طبق قانون تعیین می‌کند	۲۰
ج - مجازات، ضمانت اجرای نظم اجتماعی است	۲۴
د - مجازات، تشویشی است	۲۵
ه - مجازات برای همه یکسان است	۲۷
گفتار دوم - طبقه‌بندی مجازات	۳۰
الف - اهداف مجازات	۳۱
۱ - اهداف مجازات از نظر اسلام	۳۱
(۱) اصلاح مجرمین	۳۱
(۲) ارعاب دیگران	۳۲
(۳) جلوگیری و پیشگیری از ارتکاب مجرم	۳۲
ب - اهداف مجازات از نظر حقوق عرفی	۳۳
۱ - هدف سودمندی	۳۴
۲ - هدف اخلاقی	۳۵
۳ - هدف اصلاحی	۳۶
مبحث دوم - طبقه‌بندی مجازاتها	۳۸
گفتار اول - انواع مجازاتها	۳۹
الف - انواع مجازات در قانون مجازات عمومی سابق	۳۹
ب - انواع مجازات در قانون مجازات اسلامی	۴۰
۱ - حدود	۴۱
۲ - قصاص	۴۴
(۱) برپایی عدالت و نظم عمومی جامعه	۴۵
(۲) اجرای فرمان الهی	۴۶
(۳) التیام روحی اولیاء دم مقتول	۴۷
۳ - دیات	۴۹

۵۳	۴ - تعزیرات
۵۹	گفتار دوم - طبقه‌بندی مجازات بر مبنای نسبت آنها
	الف - طبقه‌بندی مجازات بر مبنای نسبت آنها در قانون
۶۰	مجازات اسلامی سال ۷۰
۶۲	ب - طبقه‌بندی مجازات بر مبنای نسبت آنها در قانون مجازات سال ۱۳۹۲
۶۳	۱ - مجازاتهای اصلی
۶۵	۲ - مجازاتهای تکمیلی
۶۸	۳ - مجازاتهای تبعی
۷۱	گفتار چهارم - طبقه‌بندی مجازات به لحاظ حقی که محدود شده و یا از بین می‌رود
۷۱	الف - مجازاتهای بدنی
۷۱	۱ - مجازات اعدام
۷۴	(۱) نظر به تقنین اعدام
۷۶	(۲) مجازات اعدام
۷۹	۱ - حد در مورد اعدام است
۸۰	۲ - حد لواط
۸۱	۳ - سبّ نبی
۸۱	۴ - سرقت حدی
۸۲	۵ - افساد فی الارض
۸۳	۶ - بغی
۸۴	۲ - قصاص
۸۴	اول - شرایط عمومی قصاص
۸۴	(۱) عقل و بلوغ
۸۵	(۲) فقدان رابطه پدر و فرزندی
۸۵	(۳) تساوی در دین
۸۶	دوم - اجرای حکم قصاص
۹۲	۳ - شلاق
۹۳	اول - شلاق حدی
۹۳	(۱) در باب زنا
۹۴	(۲) در باب لواط، تفخیز و مساحقه
۹۴	(۳) قوادی
۹۵	(۴) قذف
۹۵	(۵) مصرف مسکر
۹۵	دوم - شلاق تعزیری
۹۶	(۱) در باب زنا

۹۶	(۲) در باب لواط
۹۶	(۳) در باب قذف
۹۷	(۴) در کتاب پنجم
۹۷	ب - مجازاتهای محدودکننده آزادی
۱۰۰	اول - مجازاتهای مالی
۱۰۱	۱ - انواع مجازات مالی
۱۰۱	(۱) جزای نقدی
۱۰۲	۱ - ۱ - جریمه ثابت
۱۰۲	۱ - ۲ - جریمه نسبی
۱۰۳	(۲) مصادره اموال
۱۰۳	۱ - ۱ - مصادره عام
۱۰۴	۲ - مصادره خاص
۱۰۷	دوم - تفاوت مجازات مالی با دیه
۱۱۱	فصل دوم - مجازات سالب آزادی
۱۱۲	مبحث اول - طبقه‌بندی مجازات سالب آزادی برحسب شدت و ضعف آن
۱۱۲	گفتار اول - درجه‌بندی جرم بر حسب میزان مجازات
۱۱۲	الف - درجه‌بندی جرم در قانون مجازات عمومی سابق
۱۱۴	ب - درجه‌بندی جرم در قانون مجازات اسلامی
۱۲۰	گفتار دوم - عوارض منفی مجازات سالب آزادی
۱۲۱	الف - جرم‌زا بودن محیط زندان
۱۲۲	ب - ایجاد انقطاع شغلی و خانوادگی
۱۲۴	ج - ایجاد مشکلات مالی و اقتصادی
۱۲۵	د - مشکلات ناشی از صدور قرار بازداشت موقت
۱۲۶	مبحث دوم - اقدامات پیش‌گیرانه و جایگزین کردن مجازات سالب آزادی
۱۲۷	گفتار اول - روشهای مؤثر جهت تحدید مجازات سالب آزادی
۱۲۷	الف - فواید تحدید مجازات سالب آزادی
۱۲۷	۱ - فایده اقتصادی
۱۲۸	۲ - فایده اجتماعی
۱۲۹	۳ - فایده حقوقی
۱۲۹	ب - مجازاتهای جایگزینی در قانون مجازات اسلامی سال ۷۰
۱۳۱	گفتار دوم - از زندان تا کیفرزدایی در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲
۱۳۲	الف - انواع مجازاتهای جانشین حبس
۱۳۲	۱ - دوره مراقبت
۱۳۳	۲ - خدمات عمومی رایگان

۱۳۵	۳ - جزای نقدی
۱۳۶	۴ - جزای نقدی روزانه
۱۳۷	ب - شرایط و محدودیت‌های مجازات‌های جانشین حبس
۱۴۱	بخش دوم - کیفیات مؤثر در تعیین میزان مجازات
۱۴۳	فصل اول - کیفیاتی که باعث ارفاق دادگاه در تصمیم‌گیری می‌شود
۱۴۴	مبحث اول - جهات تخفیف مجازات
۱۴۵	گفتار اول - معاذیر قانونی
۱۴۵	الف - معاذیر قانونی معاف‌کننده مجازات
۱۴۸	ب - معاذیر قانونی تخفیف‌دهنده مجازات
۱۴۹	گفتار دوم - جهات مخففه قضایی
۱۵۲	الف - انواع کیفیات مخففه
۱۵۲	۱ - جهات شخصی امدعی خصوصی
۱۵۴	۲ - اظهارات و روایات متهم
۱۵۴	۳ - اوضاع و احوال متهم
۱۵۵	۴ - اعلام متهم قبل از تعقیب
۱۵۶	۵ - وضع خاص متهم
۱۵۶	۶ - اقدامات متهم
۱۵۷	ب - آثار اعمال کیفیات مخففه
۱۶۰	مبحث دوم - جهات تعویق صدور حکم
۱۶۰	گفتار اول - شرایط قرار تعویق صدور حکم
۱۶۰	الف - شرایط ماهوی
۱۶۱	۱ - احراز مجرمیت متهم در جرایم تعزیری
۱۶۱	۲ - فقدان محکومیت مؤثر کیفری
۱۶۲	۳ - بررسی شخصیت مجرم
۱۶۳	ب - شرایط شکلی
۱۶۴	۱ - اعلام ضمانت اجرای تخلف از مقررات
۱۶۴	۲ - تعیین مدت معین
۱۶۵	گفتار دوم - قلمرو تعویق صدور حکم و آثار آن
۱۶۵	الف - قلمرو تعویق صدور حکم
۱۶۵	۱ - محکومیت به حبس
۱۶۶	۲ - محکومیت به شلاق
۱۶۶	۳ - جزای نقدی و محرومیت از حقوق اجتماعی
۱۶۷	ب - انواع تعویق

۱۶۷	۱ - اتخاذ تدابیر لازم
۱۶۸	۲ - تحمیل تکالیف خاص
۱۶۹	مبحث سوم - تعلیق اجرای مجازات
۱۶۹	گفتار اول - شرایط تعلیق اجرای مجازات
۱۷۰	الف - مقارن بودن صدور حکم محکومیت با قرار تعلیق اجرای مجازات
۱۷۳	ب - تعیین مدت معین و اعلام ضمانت اجرای تخلف از مقررات تعلیق
۱۷۴	گفتار دوم - قلمرو و آثار تعلیق اجرای مجازات
۱۷۴	الف - جرایم ممنوع التعلیق
۱۷۵	ب - تعلیق و خسارت مدعی خصوصی
۱۷۶	ج - فسخ تعلیق
۱۷۸	مبحث چهارم - آزادی مشروط
۱۷۹	گفتار اول - دلیل توجیهی پذیرش آزادی مشروط و
۱۷۹	مقایسه آن با تعلیق مجازات
۱۸۰	الف - دلایل توجیهی پذیرش آزادی مشروط
۱۸۱	ب - مقایسه آزادی مشروط با تعلیق مجازات
۱۸۱	۱ - نقاط اشتراک
۱۸۲	۲ - جهات افتراق
۱۸۳	گفتار دوم - شرایط اعطای آزادی مشروط
۱۸۴	الف - شرایط ماهوی
۱۸۴	۱ - قلمرو آزادی مشروط
۱۸۵	۲ - مدت معین
۱۸۷	۳ - شرط اصلاح
۱۸۸	۴ - پیش بینی عدم تکرار جرم
۱۸۸	۵ - جبران ضرر و زیان متضرر از جرم
۱۸۹	ب - شرایط شکلی
۱۸۹	گفتار سوم - آثار و نتایج آزادی مشروط
۱۹۱	فصل دوم - کیفیاتی که باعث تشدید مجازات می شوند
۱۹۲	مبحث اول - کیفیات مشدده
۱۹۲	گفتار اول - کیفیات مشدده فعلی، فاعلی و مفعولی
۱۹۲	الف - کیفیات مشدده فعلی
۱۹۶	ب - کیفیات مشدده فاعلی
۱۹۹	ج - کیفیات مشدده مفعولی
۲۰۱	گفتار دوم - کیفیات مشدده خاص و عام
۲۰۱	الف - کیفیات مشدده خاص

۲۰۱	۱ - تشدید مجازات بر اساس اهمیت جرم
۲۰۲	۲ - تشدید مجازات بر اساس نتیجه حاصله از جرم
۲۰۳	۳ - تشدید مجازات بر اساس وصف مرتکب عمل
۲۰۳	۴ - تشدید مجازات بر اساس شرایط خاص
۲۰۴	ب - کیفیات مشدده عام
۲۰۴	مبحث دوم - تعدد جرم
۲۰۶	الف - تعدد معنوی یا اعتباری
۲۰۷	۱ - شرایط تحقق تعدد معنوی
۲۱۰	ب - برائت متهم از یکی از جرایم ارتكابی
۲۱۱	ب - تعدد مادی یا واقعی
۲۱۱	۱ - سابقه تعدد جرم واقعی در قوانین جزایی ایران
۲۱۱	اول - سابقه تعدد جرم واقعی در قوانین جزایی قبل از انقلاب اسلامی
۲۱۴	دوم - سابقه تعدد جرم واقعی در قوانین جزایی پس از انقلاب اسلامی
۲۱۶	۲ - شرایط تحقق تعدد واقعی
۲۱۸	۳ - نحوه اجرای ذاتها تعدد
۲۲۰	مبحث سوم - تکرار جرم
۲۲۱	گفتار اول - طرق مختلف مجازات تکرار جرم
۲۲۱	الف - اختلاف عقیده مبنی بر تکرار یا عدم تشدید مجازات
۲۲۱	۱ - نظریه طرفداران اجرای تشدید مجازات
۲۲۲	۲ - نظریه مخالفین اجرای تشدید مجازات
۲۲۳	ب - طرق مختلف مجازات تکرار جرم
۲۲۳	۱ - از نظر ماهیت جرایم ارتكابی
۲۲۳	۲ - از نظر فاصله زمانی بین محکومیت اول و جرم ثانوی
۲۲۴	۳ - تشدید مجازات اجباری و اختیاری
۲۲۵	گفتار دوم - شرایط تحقق تکرار جرم در قانون مجازات اسلامی
۲۲۸	فصل سوم - جهات سقوط مجازات
۲۲۹	مبحث اول - جهات قانونی سقوط مجازات
۲۲۹	گفتار اول - عفو
۲۳۰	الف - عفو عمومی
۲۳۰	۱ - شرایط اعطای عفو عمومی
۲۳۱	۲ - خصوصیات عفو عمومی
۲۳۳	ب - عفو خصوصی
۲۳۳	اول - تشریفات عفو
۲۳۴	۱ - جهات استفاده از عفو خصوصی

۲۳۴	۲ - پیشنهاد عفو
۲۳۵	دوم - جرایم قابل عفو
۲۳۷	سوم - مطالب مندرج در پیشنهاد عفو
۲۳۷	گفتار دوم - نسخ قانون
۲۳۸	الف - تعریف نسخ
۲۳۸	ب - انواع نسخ
۲۳۹	۱ - نسخ عام
۲۳۹	۲ - نسخ خاص
۲۳۹	۱ - نسخ صریح و نسخ ضمنی
۲۴۱	ج - آثار نسخ قانون
۲۴۳	گفتار سوم - مرور زمان
۲۴۴	الف - فلسفه ایجاد مرور زمان و مبداء شروع آن
۲۴۴	۱ - فلسفه ایجاد مرور زمان
۲۴۴	۲ - مبداء مرور زمان
۲۴۵	ب - انواع مرور زمان
۲۴۵	۱ - مرور زمان تعقیب
۲۴۶	۲ - مرور زمان شکایت
۲۴۶	۳ - مرور زمان مجازات
۲۴۹	مبحث دوم - جهات شخصی سقوط مجازات
۲۴۹	گفتار اول - گذشت شاکی
۲۴۹	الف - تفکیک جرایم
۲۴۹	۱ - زیان دیده از جرم
۲۵۱	۲ - تأثیر گذشت شاکی
۲۵۱	۳ - تشخیص جرایم قابل گذشت از غیر قابل گذشت
۲۵۴	ب - گذشت شاکی در جرایم شرعی و عدول از گذشت
۲۵۴	۱ - گذشت شاکی در جرایم شرعی
۲۵۵	۲ - عدول از گذشت
۲۵۷	گفتار دوم - توبه مجرم
۲۵۷	الف - ماهیت توبه و انواع آن
۲۵۷	۱ - مفهوم توبه
۲۵۸	۲ - تأثیر توبه مجرم بر حسب جرایم شرعی
۲۵۸	اول - توبه مجرم در جرایم موجب حد
۲۵۹	(۱) توبه مجرم قبل از اثبات جرم
۲۶۱	(۲) توبه مجرم پس از اثبات جرم

۱۲ ■ حقوق جزای عمومی (۳)

۲۶۲	 دوم - عدم تأثیر توبه در برخی از جرایم شرعی
۲۶۲	 (۱) دیات
۲۶۲	 (۲) قصاص
۲۶۳	 (۳) قذف
۲۶۳	 ب - توبه مجرم در جرایم تعزیری و روش احراز توبه در جرایم احصاء شده
۲۶۳	 ۱ - توبه مجرم در جرایم تعزیری
۲۶۴	 ۲ - روش احراز توبه در جرایم احصاء شده
۲۶۷	 شهرت منابع و مأخذ
۲۶۷	 ب - کتب
۲۷۱	 ب - مقالات و شواهد

مقدمه

گروه‌های مختلف اجتماعی متشکل از افراد، همچون رشته‌های به هم پیوسته، به عنوان پایه و اساس اجتماعات و جوامع شناخته شده‌اند. این گروه‌ها در سایه وجود اعضایش، نام گروه را به خود گرفته و آنچه که موجب استحکام و بقای این نهادها می‌گردد، روابط و رفتارهای متقابل میان اعضاء تشکیل دهنده آن است.

در حقیقت، سرمنشاء شکل‌گیری و یا فروپاشی اجتماعات، وجود اتحاد و اتفاق و یا بروز اختلاف و اختلال در روابط گروه است. اگر این رفتارهای فردی مقبول طبع و فرهنگ گروه را اجتناب‌ناپذیر باشد، به صورت هنجار و الگوی رفتاری در آمده و در صورتی که این رفتارها، مورد نفع و نیازهای اعضاء کل جامعه را مورد تهدید قرار دهد، انحراف و ناهنجاری را فراهم می‌آورد و چنانچه این انحراف به شکل جدی‌تر و بالاتر از یک خطا ظهور کند، تحت عنوان «جرم» مورد خطاب قرار خواهد گرفت.

در برابر چنین حالت ناهنجار، جامعه نیز به خاطر عدم تطبیق این گونه رفتارها با ارزشهای مورد قبولش و همچنین به عنوان پاسخگویی به این ضد ارزشها، عکس‌العملی تلافی‌جویانه به نام «مجازات» از خود نشان خواهد داد.

الفاظی چون پاداش و کیفر و سزا و پنداره در زبان فارسی و کلماتی چون قصاص و جزا و عقاب در زبان عربی، نشان‌دهنده اهمیت اصل «مجازات» در جوامع مختلف بشری است. مطالعات و تحقیقات دانشمندان علوم مختلف نشان داده که مجازات به تنهایی و به طور اخص، راه مؤثر در بازداري افراد از افعال مجرمانه یا خلاف شئون اجتماعي نبوده و همواره جای خالی تدابیر و اقدامات دیگر در کنار پاداش و کیفر کاملاً محسوس بوده است.

در ابتدایی‌ترین جوامع به علت عدم پیچیدگی نظامهای اجتماعی، تکمیل پیوندهای موجود میان اعضاء جامعه، عدم گستردگی جوامع، پابندی افراد به اخلاقیات و ارزشهای مورد قبول جامعه و همچنین آگاهی از واکنش‌های ناخوشایند دیگر افراد گروه در مقابل بزه، جنبه‌های بازدارنده جرم قوی‌تر و محسوس‌تر بوده و این عوامل تا حد زیادی در کاهش میزان ارتکاب جرایم دخیل و مؤثر بوده‌اند.

در جوامع امروزی، مطالعه حوادث و جرایم اتفاقی حاکی از عمق فاجعه است. همه بیم از آن دارند که کلاهشان را بر دارند، مالشان را به تاراج برند، جانشان را بگیرند و

حیثیت و شرافتشان را لکه دار سازند. تا فردی خود و آشنایانش گرفتار این حوادث نشود و محاسبه دقیق از تأثیرهای آن بر اجتماع به عمل نیاید، به عمق مسئله پی نخواهد برد. به راستی علت این چنین مجازاتها چیست؟ چگونه این مجازاتها باید اعمال شود؟ مقدار این مجازاتها چقدر باید باشد؟ آیا فطرت انسان که آمیخته با عدالت است، می تواند مجازات را با ذات خود تطبیق دهد؟

بدیهی است که صرف قرار دادن مجازات در مقابل جرایم ارتكابی، کافی به مقصود نرسیده و جامعه را در رویارویی با پدیده مجرمانه یاری نخواهد کرد. تا کنون راه حل‌های متفاوتی از طرف علمای حقوق برای پیشگیری و رفع این معضل اجتماعی ارائه گردیده که همه این نظر‌ها و راه حل‌ها از خصوصیت، جامعیت و مانعیت بی بهره بوده و هر یک به صورت مقطعی و پاره ای قسمتی از این کشتی به گل نشسته را از جای بلند کرده و اندکی بعد، دیگری به همین صورت عمل نموده است. شاهد این مدعا را می توان در ظهور مکاتب کیفری جستجو کرد. به هر حال، گذشته از نقائص و نقاط ضعف بسیار، باز هم جای بسی امیدوار است که تلاشهای دانشمندان و محققان، حرکت خود را از دست نداده و امروزه می توانیم اصلاحات را در زمینه اعمال مجازاتهای اصولی و صحیح در راستای یک برنامه ریزی دقیق شناسایی کنیم.

در این قسمت ابتدا به شناسایی و شناساندن مجازات و انواع آن پرداخته و سپس از اقدامات تأمینی و تربیتی و رابطه آنها با مجازات سخن خواهیم گفت و نهایتاً کیفیات و عواملی را که در میزان مجازات و معافیت از آن، اثر است و از سقوط، تعلیق و زوال مجازات از طرفی و تشدید مجازات از طرف دیگر، بحث خواهیم نمود.